

Lanstyák István

A nyelvtani kontaktushatás visszaszorítása érdekében használt nyelvi ideológiák¹

Bevezetés

Dolgozatomban két hasonló, egymással számottevő mértékben átfedődő nyelvi ideológiával foglalkozom, a nyelvi dilaborizmussal és a nyelvi relinkvizmussal, melyeket híveik rendszerint nemtelen célokra használnak: arra, hogy rossz színben tüntessék fel a nyelvtani kontaktushatást és annak nyelvi következményeit, s ezzel – reményeik szerint – elősegítsék, hogy a kontaktushatás következtében létrejött nyelvi formák kiszoruljanak a nyelvből. Mivel nyelvek abban az értelemben, ahogy az emberek gondolkoznak róluk, nem léteznek,² a dolgozatomban tárgyalt nyelvi ideológiák hívei nyelvszegényítő tevékenységükkel nem a „nyelveknek”, hanem az embereknek ártanak: kifejezési lehetőségeiket korlátozzák anélkül, hogy ennek haszna volna a számukra.

Írásom első részében tágabb keretbe helyezem érdeklődésem fő tárgyát, a fentebb említett két nyelvi ideológiát: röviden jellemzem a legfontosabbakat azok közül az ideológiák közül, melyeket híveik a nyelvérrintkezés folytán létrejövő nyelvi formák (kontaktusváltozatok) megbélyegzése és visszaszorítása érdekében hangoztatnak. Ezután foglalkozom részletesebben a nyelvi dilaborizmussal és a nyelvi relinkvizmussal, melyek leginkább a nyelvtani kontaktushatás megbélyegzésére használatosak. Dolgozatom érdemi részét egy rövid összefoglalóval zárom.

A dolgozatom fő tárgyához tartozó két nyelvi ideológiát hiteles szövegekből vett példákkal illusztrálom; szerzőik többnyire jó szándékú hivatásos és műkedvelő nyelv művelők és nyelvészek. A leírt jelenség jól példázza annak a közmondásnak az igazságát, mely szerint a pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve: bár azok jóakaratuságához, akik a kontaktushatás ellen küzdenek, nem fér kétség, valójában

¹ A nyelvi ideológiákkal kapcsolatos kutatásaimat az MTA támogatja, részben közvetlenül, részben a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet részeként működő Gramma Nyelvi Iroda közvetítésével. A nyelvi ideológiák és a nyelvi problémák összefüggésével a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén foglalkozom az APVV-17-0254 sz. projekt keretében. Itt köszönöm meg Kitlei Ibolya javításait.

² Erre l. pl. Szilágyi 2004, Gal 2006a, Blommaert–Rampton 2011, Blommaert–Leppänen–Spotti 2012, Jørgensen–Varga 2011, Jørgensen és mtsai 2011, Sebők 2017, 2018, 2020; vö. még Janicki 1989.

tevékenységükkel csak ártanak: nem „a nyelvnek”, hanem a nyelvet használó embereknek.

Korábbi közleményeimhez³ hasonlóan nyelvi ideológiákon ebben a dolgozatomban is olyan gondolatokat, gondolatrendszereket, meggyőződéseket értek, amelyek a nyelvi rendszerrel, a nyelvhasználattal, a nyelvi közösségek helyzetével, a nyelvek egymáshoz való viszonyával stb. kapcsolatos tények és eljárások magyarázatára vagy igazolására szolgálnak.⁴ Ez az írás azoknak a nyelvi ideológiáknak a sorát bővíti, melyeket önálló közleményekben mutattam be.⁵

Főntebb a kontaktusváltozatok helytelenítését és a visszaszorításukra irányuló törekvéseket „nemtelen” céloknak tituláltam. A *nemtelen* szó használatával azt kívántam jelezni, hogy saját nyelvvideológiai elkötelezettségem fényében a kontaktusjelenségek üldözése káros tevékenység. Számomra kedves nyelvi ideológiák a dolgozatomban tárgyaltakkal szembenálló nyelvi kontaktizmus, nyelvi pluralizmus, nyelvi vernakularizmus, nyelvi opulizmus, nyelvi komfortizmus, nyelvi demokratizmus.⁶ Ezek azok a nyelvi ideológiák, melyekkel érvelni lehet a nyelvhasználat szabadsága, az értelmetlen nyelvi korlátozások ellen, elősegítve ezzel azt, hogy a beszélők a kommunikáció során a nyelvi formáknak minél bővebb eszköztárból meríthessenek.

A nyelvérintkezés kedvezőtlen hatásáról szóló nyelvi ideológiák

Amint főntebb már ki is derült, a dolgozatomban legrészletesebben tárgyalt két nyelvi ideológiában, a nyelvi dilaborizmusban és a nyelvi relinkvizmusban az a közös, hogy hangoztatóik elsősorban a nagyobb mértékű, a nyelvi rendszert mélyebben érintő kontaktushatás „veszélyeire” próbálják felhívni velük a figyelmet, ezzel előmozdítva az ilyen kontaktusjelenségek visszaszorulását. A **nyelvi dilaborizmus** súlyponti gondolata az a meggyőződés, hogy a nyelvben más nyelvek hatására rendszerbomlás következhet be. Ugyanez a gondolat implicit módon a **nyelvi relinkvizmus** ideológiájában is megtalálható, ám emennek a lényege nem a rendszerbomlás feltételezése, hanem az az elképzelés, hogy a kontaktushatás által állítólagosan indukált romlás-bomlás egy nyelv leépüléséhez és egy másik nyelvvel való felcseréléséhez vezethet, akár még egynyelvű (!) közösségekben is.

E két nyelvi ideológiától eltérően a szintén a kontaktusváltozatok visszaszorítása céljából hangoztatott további ideológiák – a nyelvi kolonializmus és „édestestvére”, a nyelvi szufficientizmus, valamint a nyelvi szuverenizmus – leginkább a szókölcsönzés

³ A nyelvi ideológiák általános kérdéseiről I. Lanstyák 2009, 2011a, 2015, 2017.

⁴ A nyelvi ideológiákkal kapcsolatos irodalomból kutatásaim során a következő munkákra támaszkodtam leginkább: Woolard–Schieffelin 1994, Kroskirty 2000, Milroy 2001, 2007, Milroy–Milroy 2012, Laihonon 2008, 2009, Gal 2006b, 2006c, Coupland 2010, Dolník 2010a, 2010b.

⁵ Lanstyák 2010, 2011b, 2012, 2016, 2018, 2019, 2020, 2021; I. még Benő–Lanstyák 2017.

⁶ Dolgozatomban nagy számban említek különféle nyelvi ideológiákat. Az összesnek a meghatározása a terjedelmi korlátok miatt nem jöhet számításba. Az érdeklődő olvasó mindegyiket megtalálja az interneten elérhető nyelvvideológiai fogalomtárban (Lanstyák 2017).

kapcsán szoktak bekerülni a „nyelvvédő” diskurzusokba. Ezek közül a nyelvi kolonializmusnak enyhe, a nyelvi szuverenizmusnak erős politikai felhangja van.

A **nyelvi kolonializmus** ideológiájának hívei párhuzamot vonnak a gyarmatosítás és a (szó)kölcsonzés közt. Amint egykor a gyarmatosítók leigázták a gyöngébb, védekezni képtelen népeket, úgy a mai korban az erősebb nyelvek is mintegy leigázzák a gyöngébb, védekezni képtelen vagy védekezni nem akaró nyelveket. S amint a gyarmatosítók saját kultúrájukat, világlátásukat ráerőltették a leigázott népekre, kiforgatva őket eredeti mivoltukból, úgy az agresszív, hódító nyelvek kölcsönszavakkal és más kölcsönzéstermékekkel árasztják el az alárendeltebb helyzetben lévő nyelveket, kifordítva őket eredeti mivoltukból.

A „nyelvi kolonialista törekvésekkel” való szembeszegülés eszköze a nyelvi szufficientizmus és a nyelvi szuverenizmus ideológiája (de ez utóbbi – paradox módon – a „nyelvi kolonialista” törekvéseket is szolgálhatja, ha gyöngébb helyzetű nyelvek ellen irányul).

A **nyelvi szufficientizmus** lényegi gondolata, hogy a mi nyelvünk nem szorul rá arra, hogy más nyelvekből vegyen át szavakat vagy más nyelvi formákat, mivel elég gazdag és fejlett ahhoz, hogy belső forrásokból pótolja az esetleges nyelvi hiányokat. A **nyelvi szuverenizmus** pedig arról szól, hogy a más nyelvekből való kölcsönzés mintegy sérti az átvevő nyelv szuverenitását; ezzel próbálják az ideológia hívei indokolni az idegen nyelvi hatás visszaszorítására irányuló törekvéseiket saját nyelvük vonatkozásában.

A nyelvi szuverenizmust ezenkívül a többségi nyelv hegemoniájának biztosítása érdekében is használják, abból a bizarr gondolatból kiindulva, hogy egy országban az államnyelv szuverenitása az adott államban használt más, alárendelt helyzetű nyelvekre is kiterjed. A nyelvi szuverenizmus hívei ezzel „indokolják” a kisebbségi nyelvek „belügyeibe való beavatkozást”, például azt, hogy a kisebbségi nyelvekben kötelezővé teszik a többségi nyelvű tulajdonnevek vagy akár bizonyos köznevek használatát.

Az említett nyelvi ideológiák kivétel nélkül a **nyelvi purizmus** egy-egy aspektusát emelik ki. A nyelvi purizmus mikroszinten megfogalmazva az a meggyőződés, hogy az ősi eredetű vagy belső keletkezésű szókészleti elemek eredendően helyesebbek, mint azok, amelyek más nyelvekből kerültek át; hasonlóképpen az idegen minta nélküli, belső keletkezésű nyelvi formák eredendően helyesebbek, mint az átadó nyelvi mintára alkotott tükörszavak és -kifejezések, jelentésbeli kölcsönszavak, mondattani kalkok stb.⁷

A nyelvi purizmus a nyelvi értékítéleteket hosszú ideig alapvetően meghatározó nyelvi ideológia volt a magyar nyelvvelésben, s részben a mai napig az. Az elmúlt évtizedek során a nyelvi purizmus nyelvész körökben fokozatosan szalonképtelenné vált, így a nyelvészeti végzettségű nyelvőrök egy része ezt a nyelvi ideológiát az utóbbi időben

⁷ A nyelvi purizmusnak tágabb felfogása is létezik (l. Langer–Nesse 2012: 607), mely szerint bármilyen nemkívánatos nyelvi forma kiküszöbölésére való törekvés purista indítékú, tehát nem feltétel, hogy idegen eredetű legyen.

már – mintegy fügefalevélként – más ideológiákkal fedi el (l. Lanstyák 2021). A nyelv művelők fiatalabb nemzedékeinek számos tagja pedig feltehetőleg már tudományos meggyőződésből mellőzi a kifejezetten purista nyelvi értékítéleteket.

Amikor a purista indíttatású nyelvhelyességi megállapítások „a nyelv” védelmének kontextusában jelennek meg, **nyelvi protektivizmusról** (is) beszélhetünk. A nyelvi purizmushoz hasonlóan a nyelvi protektivizmus is átfogó nyelvi ideológia, az a meggyőződés, hogy a (nemzeti) nyelvnek nyelvpolitikai helyzetétől függetlenül állandóan védelemre van szüksége ahhoz, hogy megfelelően működjön: nyelvpolitikai (státusztervezési) és korpusztervezési intézkedésekkel kell gondoskodni „egészséges fejlődésének” biztosításáról, óvni-védeni kell a rá leselkedő „veszélyektől”. Mikroegységekre vonatkoztatva a nyelvi protektivizmus az a meggyőződés, hogy vannak olyan konkrét nyelvi formák, melyeket védelmezni kell, nehogy más nyelvi formák kiszorítsák őket.

A nyelvi protektivizmus közeli rokona a **nyelvi perikulizmus**, az a meggyőződés, hogy a (nemzeti) nyelvre különféle veszélyek leselkednek, s ezért szükség van a védelmére és fejlesztésére. A meglévő nyelvi elemeknek újakkal való helyettesítéséről szól a **nyelvi extrudizmus** ideológiája, az a meggyőződés, hogy egyes nyelvi formák azért veszélyesek a nyelvre nézve, mert képesek más formákat kiszorítani a nyelvhasználatból, s így idővel a nyelvi rendszerből is.

A felsorolt nyelvi ideológiák közül a továbbiakban a nyelvi dilaborizmussal és a nyelvi relinkvizmussal foglalkozom részletesebben.

A nyelvtani kontaktushatás „ártalmai”

Amint fentebb jeleztük, a **nyelvi dilaborizmus**, az a meggyőződés, hogy más nyelvek hatására egy nyelvben rendszerbomlás következhet be, s ennek következményeként ez a nyelv megindulhat a romlás vagy akár az enyészet útján. (Az „ez a nyelv” rendszerint a mi saját nyelvünk, más nyelvekről nem szoktunk így gondolkodni.) Ebből a meggyőződésből fakadóan tartják sokan a nyelvtani kontaktushatást jóval veszélyesebbnek a szókészletinél, annak ellenére, hogy ennek a feltételezésnek az igazolására soha senkinek nem sikerült egyetlen bizonyítékot sem felmutatnia.

A nyelvi kontaktushatás vélt negatív következményei közt szokták számon tartani azt a téveszmét, hogy a más nyelvekből való nagymérvű kölcsönzés következtében az átvevő nyelv (a „mi nyelvünk”) megszűnhet létezni. Ez a gondolat ölt testet a **nyelvi relinkvizmus** ideológiájában; ez – kissé tágabban értelmezve – olyan meggyőződésként fogalmazható meg, mely szerint az előnytelennek gondolt nyelvi változások – különösen azok, amelyek idegen nyelvek hatására következnek be – egy nyelv leépüléséhez, majd a beszélők általi elhagyásához, azaz nyelvcserehez vezethetnek. Mondani sem kell, hogy az „egy nyelv” ez esetben is rendszerint az így gondolkodók saját közösségének első nyelve, más nyelvekért nem szokás ily módon aggódni.

Amint a bevezetőben is jeleztük, e két nyelvi ideológia számottevő mértékben átfedődik, inkább csak hangsúlykülönbség van köztük: a nyelvi dilaborizmusban az a gondolat a hangsúlyos, hogy a nyelvek rendszere képes megbomlani, s egy nyelv emiatt megszűnhet jól működni vagy szélső esetben akár létezni; ezzel szemben a nyelvi relinkvizmus a „rendszerbomlásban” a nyelvcserre kiváló tényezőjét vizionálja, „természetesen” ugyancsak anélkül, hogy erre bármilyen bizonyítékot, konkrét nyelvi példát fel tudna mutatni.

Első idézetünk szerzője a rendszerváltás előtti időszak egyik vezető nyelvművelője, Bencédy József:

Sok szó esik – kell is, hogy essék – az idegen szavakról, kevesebb az idegenszerűségekről. Azok – a felesleges idegen szók – többen vannak, ezek – az idegenszerűségek – veszélyesebbek. Mindkét csoporttal az a fő gondunk, hogy elaltatják, elsorvasztják a nyelv, a nyelvet használók nyelvteremtő erejét, hiszen a saját – kiküzdött – megnevezés helyett készen kapjuk őket; de az idegenszerűségek még belülről bomlasztanak is: nemcsak a kényelmes megoldás képviselői, hanem ellentétesek is a nyelv alaptermészetével.⁸

Ez az idézet a nyelvi dilaborizmus (iskola)példája, mivel benne a hangsúly a rendszerbomlásban, nem pedig a nyelvcserén van. Látjuk, hogy a nyelvi dilaborizmus mellett megjelenik a nyelvi necesszizmus (abban a feltételezésben, hogy létezhetnek fölösleges idegen szavak), a nyelvi damnificizmus (abban a gondolatban, hogy a nyelvben létezhetnek káros, ártalmas nyelvi formák), és persze a nyelvi dilaborizmus közeli rokona, a nyelvi destruktivizmus is (mely szerint a nyelvi eszközök nem megfelelő használata romboló hatású lehet a nyelvre nézve).

Arra az elképzelésre, hogy a kölcsönzés elsorvasztaná a nyelvet használók nyelvteremtő erejét, nincs semmilyen bizonyíték, sőt elég valószínűtlen, hogy bárki próbálkozott volna valaha is ilyesminek a bizonyításával. Elég nehéz lenne kimutatni, hogy azok a nyelvek, melyek korábban szabadon vettek át szavakat, szó szerkezeteket vagy más nyelvi formákat idegen nyelvekből, ma kevésbé lennének „fejlődőképesekek” azoknál a nyelveknél, amelyek inkább belső keletkezésű szavakkal gyarapították szókincsüket. Az angol nyelv például az elmúlt évszázadokban a magyarhoz képest nagyon szabadon kölcsönzött más nyelvekből; ennek ellenére ma tömegesen keletkeznek benne belső források mozgósításával nagyfokú nyelvi kreativitásról tanúskodó szavak és kifejezések (vö. Kálmán 2005). Pedig a gazdagabb alaktanú nyelvekhez viszonyítva az alaktani alapú szóképzés lehetőségei az angolban ugyancsak korlátozottak.

⁸ https://anyanyelvcsvavar.blog.hu/2017/07/07/idegenszerusegek_a_magyar_nyelvben

A valóság inkább Bencédy állításának az ellenkezője lehet (bár ezt a feltételezést is bajos lenne bizonyítani). A nyelvi purizmus, a nyelvi konzervativizmus, a nyelvi platonizmus, a nyelvi neccessizmus és más, a magyar nyelvművelésben domináns nyelvi ideológiák nyomják el a nyelvi kreativitást: a beszélők – attól való félelmükben, hogy újításukat a környezetük helytelennek fogja bélyegezni – nem mernek merészebb szóalkotásokhoz folyamodni.

Bencédy azt is felrója a beszélőknek, hogy az idegen szavak használatával a kényelmesebb megoldást választják: nem törik azon a fejüket, hogy milyen ősi vagy belső keletkezésű szóval, esetleg rég meghonosodott jövevényszóval fejezhetnék ki az adott tartalmat, hanem egyszerűen csak átveszik az idegen szót. A nyelvi gazdaságosságra való törekvés ilyen elutasítása a nyelvi lenizmus, tágabban pedig a nyelvi moralizmus ideológiáján alapul.

Az az állítás, hogy a tükörszavak és -kifejezések, vagyis az „idegenszerűségek” ellentétesek „a nyelv alaptermészetével” végtelenül sommás, hiszen nagyon sok kalk szerkezeti felépítése összhangban van a magyar nyelv hagyományos szóalkotási eljárásaival, legfeljebb a motiváltsága, a benne rejlő metafora szokatlan. Ez alapján azonban azt állítani, hogy a kalkok ellentétesek a nyelv alaptermészetével, vaskos nyelvi purizmusra, nyelvi idiomizmusra és nyelvi karakterizmusra vall.

Ezenkívül figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy még ha a kalkok csakugyan szokatlan szóalkotási eljárásokkal jönnének is létre, akkor sem lehetne őket emiatt kontextustól függetlenül helytelennek minősíteni. Ebből kiindulva bizvást számolhatunk az idézetben implicit módon megjelenő ideológiák közt a nyelvi szisztemizmussal, s tágabban természetesen a nyelvi platonizmussal, nyelvi konzervativizmussal és nyelvi autonomizmussal is.

Továbbá – ha nem verbalizálódik is – egyértelmű a nyelvi expertizmus jelenléte, hiszen milyen alapon beszélhetne Bencédy „főlsleges idegen szókról”, ha nem azért, mert úgy véli: a nyelvművelők jobban tudják, mire van és mire nincs a beszélőknek szükségük, mint maguk a beszélők.

A nyelvi dilaborizmus áll a háttérben azoknak a közhelyszámba menő megállapításoknak is, melyek szerint a nyelvtani kontaktushatás úgymond veszélyesebb a szókészlettaninál, mivel a nyelvtani kontaktushatás a nyelv belső szerkezetét roncsolja. Tótfalusi István író, szótáríró és műkedvelő nyelvész ezt a gondolatot így fogalmazza meg:

Jelen cikkem azonban, ismétlem, nem a *fitness saloon*, a *roller skates*, a (*sic!*) *energizer* és a *beauty shop* meg az *ice tea* ellen akar lándzsát szegezni, hiszen megteszik azt mások helyettem. Ha ezek a szavak betolakodók is, az az egy a javukra szól, hogy nem is akarnak másnak mutatkozni, mint amik: hívatlan idegeneknek. Legalább ilyen veszélyesnek tartom az angol nyelvi hatást, ha a szókincs színmagyar elemeinek álcájában rongálja milliók

nyelvértékét. Sőt, veszélyesebbnek, mert míg az indokolatlanul használt kölcsonszavak úgyszólván mindig heves ellenállásra találtak, legalábbis a szakemberek és sok lelkes laikus részéről, addig az angol példa nyomán erőltetett magyar szóhasználat és az angol mintára formált magyar mondatok úgyszólván ellenállás nélkül fejtik ki káros hatásukat; még nyelvművelő irodalmunk is alig látszik tudomást venni róluk.⁹

Az írás, melyből a részlet származik, a „Hogy mi ne legyünk angol (nyelvi) gyarmat” címet viseli – ebben a címben a fentebb említett nyelvi kolonializmus ideológiája jelenik meg. Figyelemre méltó az idézetben a „betolakodók” és a „hívatlan idegenek” metaforája. Mivel nyilvánvaló, hogy az angol és más eredetű szavak nem maguk „tolakodnak be” magyar nyelvi diskurzusokba, hanem magyar beszélőknek van rájuk szükségük, a metaforának teljes mértékben hiányzik a valóságalapja. A „hívatlan” idegenekre való hivatkozás csak a nyelvi kolonializmus ideológiájával magyarázható: a gyarmatosítók valóban hívatlan idegenek voltak.

A Tótfalusi által idézett idegen szavakat és kifejezéseket a nyelvművelők a „főlsleges idegen szavak” kategóriájába sorolják, a nyelvi kommunikacionizmus ideológiája alapján, mely a nyelv(i) közlések) funkcióját az információközlésre szűkíti. Azonban általános nyelvészeti és szociolingvisztikai közhely, hogy a nyelvnek számos más funkciója is van; ezek fényében nincs az az idegen eredetű szó, amelyiket főlslegesnek lehetne mondani.

Különösen a laikusok körében népszerű az a meggyőződés, hogy egy idegen nyelv az átvevő nyelvet képes „megölni”. Álljon itt egy idézet, amely Kodály Zoltánról szól:

Kodály Zoltán a nyelvromlást azért tartja a magyar nyelvhasználókra nézve veszélyesnek, mert úgy véli, „a rosszul beszélt magyar nyelvből nem új nyelvek fognak születni, hanem a magyar nyelv és vele a nemzet fog szűnni”.¹⁰

Ebben az idézetben a nyelvi dilaborizmusnak a példáját láthatjuk, mivel itt a hangsúly nem a nyelvcserén, hanem magyar nyelv „rosszul beszélésének” gyászos következményein van. Persze a magyar nyelv megszűnését nyilván nyelvcseré keretében kell elképzelni, aligha hihető, hogy arra gondolt volna Kodály: a rosszul beszélt magyar nyelv feladásával mi magyarok nyelv nélkül maradunk, s remélhetőleg arra se, hogy a magyar nyelv rosszul beszélése az összes magyar fizikai halálát okozná.¹¹ Ezért implicit

⁹ „Hogy mi ne legyünk angol (nyelvi) gyarmat”. *Magyar Nyelvőr* 122 (1998): 403–417. Az idézet a 404. oldalon olvasható.

¹⁰ Dobozi Eszter: Kodály Zoltán nyelvészeti munkái. *Magyar Nyelvőr* 131/4. 2007. 490–494. Az idézet a 493. oldalon olvasható.

¹¹ A szakirodalom a nyelvek eltűnésének csak két okát ismeri: a nyelvcserét és a nyelvközösség fizikai megsemmisülését, pl. genocídium vagy természeti katasztrófa következtében; ezek közül az utóbbi jóval ritkább (l. Tsunoda 2006: 42–43).

módon ebben az idézetben is számolhatunk a nyelvi relinkvizmussal. Az pedig közismert, hogy Kodály a „rosszul beszélés” egyik fontos okát az idegen nyelvi hatásokban látta (vö. Szathmári 2007).

Általánosabb nyelvi ideológiákként utalhatunk a nyelvi destruktivizmusra és a nyelvi damnificizmusra is. Abban, hogy Kodály a magyar nyelv megszűnésével együtt a magyar nemzet megszűnését is vizionálja, a nyelvi etnoidentizmust láthatjuk.

Azzal a gondolattal, hogy ok-okozati összefüggés van az idegen nyelvi hatás és a nyelvcsere között – vagyis a nyelvi relinkvizmussal – olykor nyelvészeti munkákban is találkozhatni. Így például az alábbi idézet egy nyelvészeti jellegű kiadványból származik, mégis megjelenik benne az a semmilyen nyelvi adattal, szakirodalmi hivatkozással alá nem támasztható téveszme, hogy a „túl sok” kölcsönelem miatt egy nyelv „beleolvad” egy másikba és „elvész”.

Ha egy nyelvbe túl sok idegen (kölcsön) szó kerül, akkor gyengül, és fennáll annak a veszélye, hogy fokozatosan átvéve egy másik nyelv sajátosságait, beleolvad abba, tehát elvész. A történelem folyamán sok nép nyelve tűnt el örökre, és ma már csak a nyelvtörténet tudja, hogy léteztek (dák, kun, hun, avar, besenyő stb.)¹²

A történelem folyamán valóban sok nép nyelve tűnt el örökre nyelvcserefolyamat következményeképpen, de ezt minden ismert esetben társadalmi, gazdasági, kulturális, ideológiai stb. tényezők idézték elő: sok minden tartozik ide, csak éppen a szerző által tételezett kontaktushatás nem. Az igaz, hogy megfelelő körülmények közt egy nyelv egy vagy több más nyelv hatására radikálisan megváltozhat, szókészletében, nyelvtani rendszerében, tipológiai sajátágaiban, bármiben (konkrét példákra l. Thomason–Kaufman 1998: 215–263). Ezenkívül a nyelvi kontaktushatás a nyelvek szétfejlődésében is szerepet játszhat.¹³ Olyan példát azonban, amikor az erőteljes kontaktushatás végkifejlete az átadó nyelvvel való teljes azonossá válás volna, nem ismer a nyelvtörténet. Székelyszenterzsébet magyar nyelvét a fokozatos románá olvadás veszélye az elkövetkező tíz-húszezer évben egész biztosan nem fenyegeti. Ami a magyar nyelv Székelyszenterzsébetről való eltűnését okozhatja, az a magyar nyelvű lakosság (el)fogyása nyelvcsere, elvándorlás, alacsony népszaporulat stb. következtében.

A következő idézetben az a gondolat jelenik meg, hogy különbséget kell tenni a magyarországi és a határon túli magyar nyelvi purizmus közt. Míg a magyarországi nyelvi purizmus nem indokolt, addig a határon túli igen, s ennek okára a szerző épp a nyelvi relinkvizmus ideológiája segítségével igyekszik rávilágítani:

¹² Nagy Emma: „Nyelvében él a nemzet”. 1. o.

<http://magyarutca.org/nycomszs/orszavak/pdf/NagyEmmaNyelvebenElaNemzet.pdf> Részlet a következő kiadványból: *Székelyszenterzsébet tájnyelve a XX. században*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2012.

¹³ Például az újlatin nyelvek kialakulását, egymástól való eltávolodását kétségtelenül befolyásolták azok a nyelvek, melyekkel a latin nyelvű lakosság a Római Birodalom különböző tartományaiban találkozott.

Tudjuk, hogy a határon túli magyar nyelvűvelés általában mintának tekintette/tekinti az anyaországit, mind elméleti, mind gyakorlati szempontból, s a megjelent publikációk is ezt tükrözik. A norma elleni vétségeket mindig a magyarországi standardhoz viszonyítva ítélték/ítélik meg, így sem a nyelvjárási jelenségeket (bár tudjuk, hogy a határon túli magyarok olyan kontaktusváltozatot beszélnek, amelynek valamely helyi nyelvjárás az alapja!), sem a többségi nyelvből való átvételeket nem tartották/nem tartják elfogadhatónak. Mégis azt mondom, hogy a határon túli magyar kisebbségek nyelvhasználatában jelentkező purista törekvéseket másképpen kell megítélnünk, mint a magyarországiakét. Az ő esetükben valóban beszélünk kell nyelvvédelemről, nyelvi bizonytalanságról, a nyelvi kodifikáció szükségességéről, a nyelvi asszimiláció reális veszélyéről [...]. Ezt a felfogást tovább gondolva másképp kell megítélnünk a kisebbségi magyarok purista törekvéseit, amelyek nem ritkán túlzónak, vitathatónak, kevéssé tudományosnak bizonyulnak, de ezekben a törekvésekben a nyelvcsere lassító védekezési stratégiát kell látnunk.¹⁴

A szerző szavai nagyjából ezt jelentik: a határon túli nyelvűvelés túlzott szigorú érthető és védhető, mivel a külső régiókban az idegen nyelvi elemek ellen folytatott harc a nyelvcsere segít lassítani. Vagyis itt is megjelenik az a gondolat, hogy a többségi nyelvből átvett nyelvi elemek kisebbségi helyzetben valamiképpen elősegíthetik a nyelvcsere. Valójában az intenzív kölcsönzés a nyelvcserehelyzetnek a *következménye*, nem pedig a kiváltója. A sok kölcsönlem legfeljebb közvetve segítheti elő a nyelvcsere azáltal, hogy a nyelvűvelői negatív értékítéletek következtében a beszélők a saját nyelvüket értéktelennek kezdik el látni. És minél alacsonyabb egy nyelv presztízse, annál könnyebben mondanak le róla a beszélői. Ezért ha a nyelvöröknek csakugyan fontos a nyelvcsere lassítása, jobban teszik, ha inkább távol tartják magukat a nyelvcserehelyzetben lévő közösségek nyelvtől (vö. Szilágyi N. 2008: 116).

Az idézetben megjelenő „nyelvvédelemmel” kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy kisebbségi helyzetben nyelvűvédő tevékenységre valóban szükség van, ám nem olyanra, amilyenre a szerző gondol. Az igazi nyelvvédelemnek a purizmus nem eszköze. A szerző felfogása szerinti „nyelvvédelem” a nyelvi protektivizmus ideológiáján alapul. A nyelvet valójában nem a kontaktushatástól kell védeni, hanem a nyelvűvisszaszorító politikai törekvésektől: az igazi nyelvvédelem nem korpuszalakítási (korpusztervezési), hanem státuszalakítási (státusztervezési) kérdés. Olyan intézkedésekre van szükség, melyeknek célja, hogy ne csökkenjen a kisebbségi nyelvek használhatósága a közéleti és hivatali nyelvhasználat színterein se, hanem – ha lehet – inkább növekedjen.

¹⁴ Posgay Ildikó: A purizmus értelmezése. Domonkosi Ágnes–Lanstyák István–Posgay Ildikó szerk., *Műhelytanulmányok a nyelvűvelésről*. Dunaszerdahely–Budapest: Gramma Nyelvi Iroda–Tinta Könyvkiadó. 2007. 213–218. Az idézet a 216. oldalon olvasható.

A nyelvi purizmus valójában inkább elősegíti, mintsem gátolná a nyelvcsereét, ugyanis a purista ideológiákban hívő beszélőközösségekben, ahol a beszélők ódzkodnak a kölcsönszavak és más kölcsönzéstermékek használatától, a kisebbségi nyelv a változó körülmények közt nem képes betölteni funkcióját, így a kisebbségi anyanyelvű beszélők egymást közt is egyre inkább a többségi nyelv használatára kényszerülnek (vö. Dorian 1994).

Összegzés gyanánt

Amint arra már röviden utaltunk is, szemben a laikusok és a kellő kontaktológiai ismeretekkel nem rendelkező nyelvészek meggyőződésével a nyelvtörténet nem tud arról, hogy akár egyetlen nyelv is azért szűnt volna meg létezni, mert „túl sok” kölcsönzésterméket fogadott magába. Igaz, vannak példáink arra, hogy egy nyelv szerkezete és/vagy szókészlete radikálisan megváltozik az erőteljes kontaktushatás következtében, amíg azonban ezt a nyelvet a beszélői átadják a következő nemzedéknek, tovább él, még hozzá természetesen anélkül, hogy rendszere „megbomlana”. Az, hogy a nyelvi változások egy másik nyelvvel való egybeeséshez vezessenek, a fantázia birodalmába tartozik. A kis-ázsiai görög nyelv a török nyelv hatására agglutinálóvá vált (l. Thomason–Kaufman 1998: 215–222), mondhatni „teljesen kivetkőzött önmagából”, de attól még görög nyelv maradt, és remekül szolgálta beszélőit. Sőt: pont azért kellett radikálisan megváltoznia, hogy jól szolgálhassa beszélőit a megváltozott körülmények közt is.

Amint fentebb jeleztük, a nyelvek megszűnésének szokásos útja az, hogy a kétnyelvű beszélők nem a saját anyanyelvüket, hanem a közösség másik nyelvét adják át a következő nemzedéknek, vagyis nyelvcsere következik be. A nyelvcsereéről és velejárójáról, a nyelvléépülésről szóló gazdag irodalomban sok kiváló tényezőre találunk utalást, ezek között azonban hiába keressük a kölcsönzést, a kontaktushatást. Például Campbell és Muntzel (1989) egy időtállóan bizonyult – máig sokat idézett – tipológiáját adja a nyelvcserehelyzeteknek; ezek egyikében sem játszik semmilyen szerepet a nyelvi kölcsönzés. A kölcsönzéstermékek elszaporodása ugyanis – amint fentebb jeleztük – nem oka, hanem következménye a nyelvléépülésnek (Johanson 2002: 250 és *passim*).

A nyelvi relinkvizmus hívei tehát felcserélik az okot az okozattal, amikor a kölcsönzést tekintik a nyelvléépülés okának, holott a valóságban a nyelvléépülés miatt van szükség a nagyobb mértékű kölcsönzésre: a beszélők a tökéletlen nyelvelsajátítás és a nyelvfelejtés miatti lexikális és más „réseket” kölcsönzéstermékekkel „tömködik be”. A nyelvcsereéről, ill. nyelvléépülésről szóló gazdag irodalomban egyetlen bizonyított

esetét se látjuk annak, hogy a nagymértékű kölcsönzés oka lenne a nyelvcsere (l. pl. Johanson 2002, Tsunoda 2006).¹⁵

Mivel a nyelvi dilaborizmus és a nyelvi relinkvizmus hívei a kontaktusjelenségeket romboló hatásúnak tartják, érthető, hogy ezeket a beszédhelyzettől és a szövegösszefüggéstől elvonatkoztatva bírálják és minősítik helytelennek, a nyelvi autonomizmus ideológiájának megfelelően. A **nyelvi autonomista** felfogás lényege, hogy nincs szükség a beszédhelyzet tényezőinek vagy a szöveggörnyezetnek az ismeretére ahhoz, hogy egy-egy nyelvi forma helyességét megítéljük. Ennek ellentette a **nyelvi szituacionizmus**, amely a tudományos nyelvalkítás alapideológiája; ennek hívei szerint a nyelvi formák helyénvalóságát csak az adott beszédhelyzetben lehet adekvát módon megítélni.

A nyelvi autonomizmus és a nyelvi szituacionizmus ideológiáinak fényében nem nehéz belátni: a kontaktusjelenségek kiküszöbölésére irányuló törekvések károsága egyáltalán nem jelenti azt, hogy konkrét diskurzusokban ne lehetne helyénvaló egy-egy kontaktusjelenség helyett inkább annak belső keletkezésű szinonimáját használni, a beszédhelyzet követelményeinek megfelelően.

Hivatkozások

- Benő Attila–Lanstyák István 2017. Névideológiák Erdélyben. In: Vörös Ferenc (szerk.): *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig VIII. A nyelvterület keleti peremén*. Erdélyi Múzeum-Egyesület–Savaria University Press. Kolozsvár–Szombathely. 13–32.
- Blommaert, Jan–Leppänen Sirpa–Spotti, Massimiliano 2012. Endangering Multilingualism. In: Blommaert, Jan–Leppänen, Sirpa–Pahta, Päivi–Räsänen, Tiina (eds.): *Dangerous Multilingualism. Northern Perspectives on Order, Purity and Normality*. Palgrave Macmillan. Basingstoke. 1–21.
- Blommaert, Jan–Rampton, Ben 2011. Language and Superdiversity. *Diversities* 2: 1–21.
- Campbell, Lile–Muntzel, Martha 1989. The structural consequences of language death. In: Nancy C. Dorian (ed.): *Investigating obsolescence: studies in language contraction and death*. Cambridge University Press. Cambridge. 181–196.
- Coupland, Nikolas 2010. Language, ideology, media and social change. *Swiss Papers in English Language and Literature* 55–79.
- Dolník, Juraj 2010a. *Teória spisovného jazyka, so zreteľom na spisovnú slovenčinu*. Bratislava. Veda.
- Dolník, Juraj 2010b. *Jazyk, človek, kultúra*. Bratislava. Kalligram.
- Dorian, Nancy C. 1994. Purism vs. Compromise in Language Revitalization and Language Revival. *Language in Society* 479–494.

¹⁵ Codes 'die' because they are no longer acquired by new generations. Even considerable degrees of structural change do not prevent them from being passed on from one generation to the next. Languages do not die of 'structuritis'. (Johanson 2002: 267)

- Gal, Susan 2006a. Migration, Minorities and Multilingualism: Language Ideologies in Europe. In: Mar-Molinero, Clare–Stevenson, Patrick (eds.): *Language Ideologies, Policies and Practices. Language and the Future of Europe*. Macmillan. Basingstoke, Palgrave. 13–27.
- Gal, Susan 2006b. Contradictions of standard language in Europe: Implications for the study of practices and publics. *Social Anthropology* 163–181.
- Gal, Susan 2006c. Linguistic Anthropology. In: Brown, Keith (ed.): *Encyclopedia of Language and Linguistics* 7. Elsevier Publishers. Oxford. 171–185.
- Janicki, Karol 1989. Rebuttal of Essential Sociolinguistics. *York Papers in Linguistics* 167–178. Internetes változat: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED320406.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. május 2.)
- Johanson, Lars 2002. Do languages die of 'structuritis'? On the role of code-copying in language endangerment. *Rivista di Linguistica* 249–270.
- Jørgensen, Jens Normann–Karrebæk, Martha Sif–Madsen, Lian Malai–Møller, Janus Spindler 2011. Polylinguaging in Superdiversity. *Diversities* 2: 23–37.
- Jørgensen, Jens Normann–Varga, Somogy 2011. Norms and practices of polylingual behaviour: A sociolinguistic model. *ESUKA–JEFUL* 2: 49–68.
- Kálmán László 2005. A pincei bogár. *Élet és Irodalom* 19.
- Kroskirty, Paul V. 2000. Regimenting languages. In: Kroskirty, Paul V. (ed.) *Regimes of Language*. Santa Fe School of American Research Press. Santa Fe. 1–34.
- Laihonen, Petteri 2008. Language ideologies in interviews: A conversation analysis approach. *Journal of Sociolinguistics* 668–693.
- Laihonen, Petteri 2009. *Language Ideologies in the Romanian Banat*. University of Jyväskylä. Jyväskylä.
- Langer, Nils–Nesse, Agnete 2012. Linguistic Purism. In: Hernández-Campoy, Juan Manuel–Conde-Silvestre, Juan Camilo (eds.): *The Handbook of Historical Sociolinguistics*. Wiley-Blackwell. Malden, MA–Oxford. 607–625.
- Lanstyák István 2009. Nyelvi ideológiák és filozófiák. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 1: 27–44.
- Lanstyák István 2010. A moralizmus mint nyelvhelyességi ideológia. In: Csernicskó István–Fedinec Csilla–Tarnóczy Mariann–Vančóné Kremmer Ildikó (szerk.): *Utazás a magyar nyelv körül*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 58–67.
- Lanstyák István 2011a. A nyelvi ideológiák néhány általános kérdéséről. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.) *Nova Posoniensia*. Szenczi Molnár Albert Egyesület–Kalligram Kiadó. Pozsony. 13–57.
- Lanstyák István 2011b. Az elitizmus mint nyelvhelyességi ideológia. In: Kozmács István–Vančóné Kremmer Ildikó (szerk.) *A csitári hegyek alatt*. Arany A. László Társulás–Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra. 137–146.

- Lanstyák István 2012. A nyelvi dekorizmus és a hozzá kapcsolódó nyelvhelyességi ideológiák. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.) *Nova Posoniensia* II. Szenczi Molnár Albert Egyesület–Kalligram Kiadó. Pozsony. 13–29.
- Lanstyák István 2015. Újra a nyelvi ideológiákról. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia* V. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 9–33.
- Lanstyák István 2016. Nyelvi graficizmus. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Ideológiák, identitások és önreprezentáció multikulturális térben*. Comenius Egyetem. Pozsony. 7–29.
- Lanstyák István 2017. Lanstyák István 2017f. *Nyelvi ideológiák (általános tudnivalók és fogalomtár)*. http://web.unideb.hu/~tkis/li_nyelvideologiai_fogalomtar2.pdf (Utolsó letöltés: 2021. május 2.)
- Lanstyák István 2018. Nyelvi originalizmus a szavak hangalakjának nyelvhelyességi megítélésében. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia* VIII. Szenczi Molnár Albert Egyesület–Kalligram Kiadó. Pozsony. 7–34.
- Lanstyák István 2019. Nyelvi originalizmus a jelentés helyességének megítélésében. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia* IX. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 30–58.
- Lanstyák István 2020. A nyelvi eszközök kontextuális meghatározottságával kapcsolatos nyelvi ideológiák (nyelvi autonomizmus és nyelvi szituacionizmus). In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia* X. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 7–28.
- Lanstyák István 2021. Nyelvi purizmus. (Kézirat.)
- Milroy, James 2001. Language ideologies and the consequences of standardization. *Journal of Sociolinguistics* 530–555.
- Milroy, James 2007. The ideology of the standard language. In: Llamas, Carmen–Mullany, Louise–Stockwell, Peter (eds.): *The Routledge Companion To Sociolinguistics*. Routledge. London–New York. 133–139.
- Milroy, James–Milroy, Lesley 2012. *Authority in Language. Investigating Standard English*. Routledge. London–New York. (4. kiadás.)
- Sebők Szilárd 2017. *Meta és nyelv. Kísérletek a nyelvreírás nyelvének leírására*. Univerzita Komenského v Bratislave. Bratislava.
- Sebők Szilárd 2018. Nyelvreírás és nyelvfogalom. In: Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia* VIII. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 52–74.
- Sebők Szilárd 2020. Perspektívák különbözősége a nyelvreírásban. In: Ludányi Zsófia–Jánk István–Domonkosi Ágnes (szerk.): *A nyelv perspektívája az oktatásban*. Eszterházy Károly Egyetem Liceum Kiadó. Eger. 41–54.
- Szathmári István 2007. Kodály Zoltán és anyanyelvünk. *Magyar Nyelv* 129–137.
- Szilágyi N. Sándor 2004. *Elmélet és módszer a nyelvészetben, különös tekintettel a fonológiára*. Erdélyi Múzeumegetület. Kolozsvár.

- Szilágyi N. Sándor 2008. A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban
In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest. 105–117.
- Tsunoda, Tasaku 2006. *Language Endangerment and Language Revitalization. An Introduction*. Mouton de Gruyter. Berlin–New York.
- Thomason, Sarah G.–Terrence Kaufman 1998. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press. Berkeley–Los Angeles–Oxford.
- Woolard, Kathryn A.–Schieffelin, Bambi B. 1994. Language Ideology. *Annual Review of Anthropology* 55–82.

**NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM
KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA**

Kétnyelvűség – oktatás – nyelvmenedzselés

**Írások, tanulmányok
Vančo Ildikó
születésnapjára**

Szerkesztők:

Csernicskó István és Kozmács István

Nyitra

2021

© Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem,
2021

Lektorálta: Heltai János Imre és Sándor Klára

Megjelent a VEGA 1/0316/21-es számú projektjének támogatásával.

© A szerzők, 2021

ISBN 978-80-558-1737-8
EAN 9788055817378

Tartalom

ELŐSZÓ HELYETT, SZERETETTEL	5
TABULA GRATULATORIA	7
LÁSZLÓ ANGYAL Linguistic Gleaning among the Hungarian-Slovak Place-names of the Lučenec District	11
BAUKO JÁNOS Anyanyelvi keresztnévmenedzselés Szlovákiában	23
BENYOVSZKY KRISZTIÁN Kódváltások – nyelvek, irodalmak és tudományágak között	41
BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN Szövegértési kompetencia-mérés a magyar nyelven tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták és főiskolások körében	53
BORBÉLY ANNA Nemzetiségi utcanevek Magyarország nyelvi tájképében	67
SUSAN GAL Translations and ideologies: Who is Micimackó?	85
GERGELY VIKTÓRIA A szlovákiai magyar általános iskolás tanulók olvasási szokásai	103
MÁTÉ HUBER Plurizentrik in DaF-Lehrwerken: Zwei Lehrwerkreihen im Vergleich	113
JÁNK ISTVÁN A magyar anyanyelv-pedagógia adóssága, aktuális problémái és a csőlátású magyarországi magyarok	129
KARMACSI ZOLTÁN A kárpátaljai etnikai vegyes házasságok nyelvi szocializációjának jellemzői	139
KIS JENŐ A közvélekedés, a közoktatás és a nyelvjárások	157
KIS TAMÁS Kincs, ami nincs. A jászkunsági tolvajnyelvi szójegyzékek nyomában	165
KOLLÁTH ANNA Az iskola nyelve(i) – a Termini szótár oktatás és nevelés fogalomkörű kölesönszavainak élete a Muravidéken	175
KONDRATYEVA N. V. – JEFREMOV D. A. A finnugor tanulmányok fejlődése Oroszországban	183

КОНДРАТЬЕВА Н. В. – СОКОЛОВА О. Л. Особенности функционирования удмуртско-русского двуязычия (имена числительные в аспекте переключения кодов).....	187
KONTRA MIKLÓS Mi értelme van?.....	193
KOZMÁCS ISTVÁN A bárindza kérindzelo pentás egy roplemája.....	197
LANSTYÁK ISTVÁN A nyelvtani kontaktushatás visszaszorítása érdekében használt nyelvi ideológiák.....	203
N. TÓTH ANIKÓ – PETRES CSIZMADIA GABRIELLA A szövegértés fejlesztését szolgáló Legere Irodalmi Verseny.....	217
NÁDOR ORSOLYA Alkalmazott nyelvészet Magyarországon és Szlovákiában – gondolatok a hasznos nyelvészet jelenlétéről, szerepéről	247
NÉMETH MIKLÓS Nyelvi ideológiák és beszélői identitás egy tájszó teszthez fűzött metanyelvi megjegyzésekben	269
OSZKÓ BEATRIX – SALÁNKI ZSUZSA Párhuzamos jelenségek, nyelvi erőforrások	283
PRESINSZKY KÁROLY Kétnyelvűségi jelenségek a Szlovákiai magyar nyelvjárási hangoskönyvek szövegeiben.....	295
SÁNDOR ANNA Kontaktusjelenségek a Nyitra-vidéki magyar nyelvjárásokban	309
SINKOVICS BALÁZS A standard és az ö-ző változat használatával szembeni attitűdök Szegeden.....	319
TOLCSVAI NAGY GÁBOR A szövegértés műveleti tényezőiről.....	327

Előszó helyett, szeretettel...

Vančo Ildikó szerkeszt. Konferencia kötetet, születésnap kiadványt, folyóirat különszámot, kari brosúrát, PR-cikket, tudományos közleményt. Magyarul, szlovákul, angolul. Örökösen szervez valamit. Konferenciát, kongresszust, kutatást. Projektet ír, elszámol, megint projektet ír, megint elszámol. Ötletel. Jön-megy, lépcsőkön száguldozik fel és le, és közben, mintegy melleleg, vonakodó embereket győz meg arról, hogy meg kell csinálni, amit meg kell csinálni. Valahogy mindenkit bevon. Mindennel megbirkózik, mindent összehoz (végül még a 15 évig halogatott tanszéki Zobor-túrát is). Mindeközben karriert épít, tanít, kutat, ír, publikál, és nem melleleg, felnevel három gyermeket és kinevel jópár doktoranduszt.

Vančo Ildikó 2003-tól dolgozik a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetében. Ebben az évben alakult meg a Közép-európai Tanulmányok Kara is. Ildikó pályafutása azóta ennek a két intézménynek a szolgálatában alakul. Nemcsak tanárként és tudósként, hanem egyetemi funkcionáriusként is mindig a közösség érdekeire figyel. Kutatási témái is ékesen bizonyítják a közösség iránti elkötelezettségét, és ezt az elkötelezettséget adja át évek óta a keze alá kerülő diákoknak, doktoranduszoknak is. De elkötelezetten végez minden más feladatot is. 2005 és 2018 között kétszer szolgált nemzetközi dékánhelyettesként a Közép-európai Tanulmányok Karát, először 2005 és 2012, majd 2017 és 2018 között. A kar képviselőjeként tagja a MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságának, a Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság választmányának, a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács alelnöke, az Arany A. János Polgári Társulás elnöke és számos más szakmai társulás tagja. Érdemeit a különböző szakmai közösségek számos díjjal ismerték el, 2010-ben megkapta az MTA Arany János-érmét is.

Ildikó nemcsak remek tanár és fáradhatatlan szervező, hanem önzetlen kolléga és hűséges barát is. Nyitott és elfogadó ember, aki meghallgat másokat. Szenvedélyesen olvas, nemcsak szakszövegeket, hanem szinte mindent, ami a kezébe kerül. Minden érdekli, mindenre kíváncsi, és amit megtanul, azt azonnal megosztja másokkal. Jó vele beszélgetni, talán ezért is. No meg azért, ahogy azonnal ráhangolódik bármilyen témára, bármilyen helyzetre. Ahogy teljes lényével figyel a másokra, megoldást keresve még akkor is, amikor már mindenki feladná. Mert Ildikó soha nem adja fel, legyen szó egy akadozva haladó kutatásról, kételyekkel küzdő diákról, egy válságba került ügyről vagy barátról.

Kedves Ildikó! Kívánom, hogy az a kitartás, hit és erő, ami eddig az élet minden nehéz helyzetén átsegített, továbbra is elkísérjen, s Te továbbra is támogass minket, kollégaként és barátként egyaránt!

Bárczi Zsófia

Nyitra, 2021. július 30.